

Podczas wyprawy do lasu, na łąki czy do parków – przyjrzyjmy się owocnikom spotkanym po drodze – możemy zaobserwować całą paletę barw, odcieni, deseni, wzorów.

KOLOROWY ZAWRÓT GŁOWY

Miseczkowate owocniki uszaczka kosmatego, w czasie suszy kurczą się i zasychają. Najładniej wyglądają podczas wilgotnej pogody, gdy wyeksponowana jest wyrazista barwa hymenoforu.

FOT. G. DOMIAN

Barwa owocników zależy od rodzaju i stężenia barwników odkładających się albo w ścianie komórkowej, albo zawartych wewnątrz strzępek, albo też gromadzących się pomiędzy strzępkami i jest jedną z istotnych cech branych pod uwagę przy identyfikacji gatunków. Owocniki mogą mieć jednolity kolor jak u **żółtego** pięknoroga największego *Calocera viscosa*, który wyrasta na zmurszałym drewnie drzew iglastych. Mogą też odznaczać się harmonijnie skomponowanymi deseniami o różnym natężeniu odcieni np. **brązu**. Obserwujemy to na wachlarzowatych, okazałych kapeluszach wachlarzowca olbrzymiego *Meripilus giganteus* – chronionego gatunku będącego słabym pasożytem pojawiającym się na obumierających bukach, dębach, kasztanowcach i innych gatunkach drzew liściastych. Owocniki grzybów mogą też charakteryzować się wyraźnymi kontrastami, jak u **biało-brązowych** talerzykowatych owocników uszaczka kosmatego *Auriculariopsis ampla*, porastającego gałęzie różnych gatunków topoli i wierzb. Dodatkowym urozmaiceniem kolorystyki owocników są różne łatki lub łuseczki znajdujące się na kapeluszu lub trzonie. Tę cechę obserwujemy u bardzo często zbieranych koźlarzy *Leccinum* spp., które najczęściej mają **białe** trzony pokryte ciemniejszymi, **czarniawymi** włókienkami zbijającymi się w małe, wyraźne łuseczki. Łatki na

Jaskrawe, żółte, rozgałęzione, elastyczne owocniki pięknoroga największego znajdziemy w borach. Grzybnia tego gatunku rozkłada martwe drewno drzew iglastych.

FOT. K. KUJAWA

kapeluszach charakterystyczne są dla części muchomorów *Amanita* spp. i czubajek *Macrolepiota* spp. Najokazalsza z naszych krajowych czubajek – czubajka kania *Macrolepiota procera*, której kapelusze osiągają średnicę sporej patelni, wyrasta w widnych lasach liściastych, na porębach, łąkach i przydrożach. Charakterystyczny, parasolowaty pokrój **beżowo-brązowego** owocnika, z ciemnym, zygzakowatym wzorem na trzonie, okazałym pierścieniem, który łatwo przesuwają się po trzonie, jak obręczka i dużym kapeluszem z licznymi **brązowymi** łatkami i wyraźnym garbkiem czyni ten gatunek łatwym do rozpoznania. Wyraźne odstające łuseczki, ciemniejsze od tła, widoczne są z daleka na kapeluszach łuskwiaka nastroszonego *Pholiota squarrosa*, rozkładającego martwe drewno różnych gatunków drzew liściastych.

Okazale, beżowe kapelusze z licznymi brązowymi łatkami to znak rozpoznawczy czubajki kani.

FOT. K. KUJAWA

Owocniki łuskwiaka nastroszonego, wyrastające w dużych kępkach u podstawy drzew lub na leżących kłodach widoczne są z daleka.

FOT. K. KUJAWA

KOLOROWE PLAMY NA ŚCIÓŁCE

Jaskrawe plamy na tle podłoża tworzą owocniki gatunków o jasnych, czystych barwach. Większość z nas zna **żółte**, masowo rosnące owocniki pieprznika jadalnego *Cantharellus cibarius*. Jaskrawe, **pomarańczowe** owocniki ma dziezka pomarańczowa *Aleuria aurantia*, której delikatne miseczki osiągające kilka centymetrów średnicy wyrastają na ziemi,

Latem i jesienią na ziemi, wzdłuż leśnych dróg rozwijają się kolorowe miseczki dzieżki pomarańczowej.

FOT. K. KUJAWA

Okratek australijski: ten gatunek o osobliwych owocnikach rzadko kojarzony jest z grzybami. Mięiste odgałężenia owocnika, pokryte warstwą zarodników nadają mu egzotyczny wygląd.

FOT. G. DOMIAN

Ciemnofioletowe, pachnące cedrowym drewnem owocniki zasłonaka fioletowego bardzo rzadko są spotykane w naszych lasach.

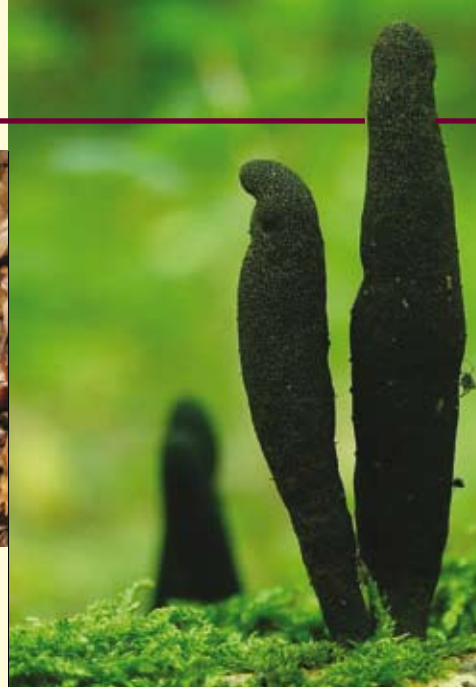
FOT. G. DOMIAN

wyraźnie kontrastując z podłożem. Owocniki o **żywoczerwonym** zabarwieniu spotykamy u wielu gatunków. Najbardziej znany jest muchomor czerwony *Amanita muscaria*, którego czysto **czerwony** kapelusz pokrywają kontrastujące z nim **białe** łatki. Dużo rzadziej spotykanym gatunkiem o **czerwonych** owocnikach jest okratek australijski *Clathrus archeri*. To ekspansywny gatunek obcego pochodzenia, który został po raz pierwszy stwierdzony w Polsce w latach 70. XX wieku. Jego osobliwe owocniki początkowo wyglądają jak kurcze jajo, w miarę dojrzywania biaława osłona otaczająca owocnik pęka i ukazuje się kilka **mięsnoczerwonych** ramion. Z liściastą ściółką wyraźnie kontrastują też **fioletowe** owocniki pospolitej laskówki ametystowej *Laccaria amethystea* czy dużo rzadszego, zagrożonego wyginięciem, znanego z zaledwie kilku współczesnych stanowisk, zasłonaka fioletowego *Cortinarius violaceus*. W lasach świerkowych możemy spotkać lekko śluzowate, **niebieskie**

owocniki pierścieniaka grynspanowego *Stropharia aeruginosa*. Na jego kapeluszu i trzonie długo utrzymują się płatkowate pozostałości po **białej** osłonie. W zaroślach i parkach często można zauważyć jego sobowtóra, bardziej przystosowanego do siedlisk zaburzonych przez człowieka – pierścieniaka modrego *Stropharia caerulea*. Drobne, **różowe** owocniki zaobserwujemy u trującej grzybówki różowej *Mycena rosea* i grzybówki różowawej *Mycena rosella* częściej w naturalnych lasach świerkowych tworzącej masowo malutkie owocniki na iglastej ściółce. Pięknymi, **rdzawymi** i **czekoladowymi** barwami odznaczają się podgrzybek brunatny *Xerocomus badius*, borowik szlachetny *Boletus edulis*, maślak zwyczajny *Suillus luteus* i liczne inne gatunki.

BIAŁE I CZARNE

Bardzo liczne gatunki tworzą czyściej **białe** owocniki. Spotykamy je np. u pieczarek *Agaricus* spp., muchomorów *Amanita* spp., np. u śmiertelnie trującego muchomora jadowitego *Amanita virescens*, który wyrasta latem i wczesną jesienią w lasach różnego typu. Jego **biała** skórka na kapeluszu i trzonie pod wpływem zasady potasowej (KOH) przebarwia się na **cytrynowożółto**. Jesienią na liściach w lasach łęgowych można zaobserwować masowe pojawy bardzo drobnych, **białych** owocników o maleńkich kapeluszach dorastających do kilku milimetrów średnicy. Z daleka wyglądają jak **białe** kropki na ściółce. To twardzioszki liściolub-

Przy pomocy lupy na czarnych podkładkach próchnilców można zobaczyć malutkie otwory prowadzące do bardzo licznych, drobnych owocników zagłębionych w podkładce.

FOT. K. KUJAWA

ne *Marasmius epiphyllus*, rozkładające gromadzące się na dnie lasu liście drzew. Wilgotne, murszejące pniaki i resztki drewna w lasach łęgowych to substrat dla żyłkoblaszki szpiczastokapeluszowej *Delicatula integrella*, której drobne owocniki często pojawiają się tak masowo, że z daleka widoczne są **śnieżnobiałe** „kopce” pniaków. Mniej gatunków tworzy **czarne** owocniki. Na omszałych kłodach drzew liściastych, zwłaszcza dębów i grabów, można zaobserwować gumowate miseczki prószyka brudzącego *Bulgaria inquinans* wyrastające dużymi grupami. Owocniki te wytwarzają ogromne ilości **czarnych** zarodników, które osiadają w pobliżu i pokrywają drewno i pobliskie rośliny **czarnymi** plamami. Po dotknięciu owocników palcami, zarodniki i na nich zostawia ciemne, łatwe do usunięcia ślady. **Czarne** podkładki, na których rozwijają się drobne owocniki, prawie niewidoczne gołym okiem tworzą próchnilce, np. próchnilec maczugowaty *Xylaria polymorpha*. Duże, kilkucentymetrowe, maczugowate, twarde podkładki próchnilca pojawiają się na pniakach i kłodach drzew liściastych. Galaretowate, mózgowato pomarszczone owocniki oblepiające **czarną** warstwą gałęzie i kawałki drewna tworzy bardzo pospolita kisielnica kędzierzawa *Exidia plana*. W czasie suszy jej owocniki stają się prawie niewidoczne, zamieniając się

Ten charakterystyczny owocnik, o oliwkowym kapeluszu, z pierścieniem na trzonie i wyraźną pochwą u podstawy należy do najbardziej trującego gatunku w Polsce – muchomora sromotnikowego. FOT. K. KUJAWA

▶ w ledwie widoczną **czarną** błonkę na drewnie. Po deszczu odzyskują swój niecodzienny kształt.

RODZAJE W BARWACH TĘCZY

Kilka rodzajów bogatych w gatunki jest jednocześnie rodzajami bardzo „barwnymi”. Na pierwszy plan wysuwa się z pewnością zasłonak *Cortinarius*. To rodzaj, który w Polsce jest reprezentowany przez prawie 200 gatunków o różnobarwnych owocnikach. Barwniki zawarte w owocnikach niektórych gatunków zasłonaków są wykorzystywane do barwienia tkanin, szczególnie wełny. Innym wielogatunkowym i wielobarwnym rodzajem jest gołąbek *Russula* o gatunkach mających owocniki od **białych**, poprzez **żółte**, **pomarańczowe**, **czerwone**, **różowe**, **fioletowe**, **zielone**, **brązowe** do prawie **czarnych**. Charakterystyczne, kruche owocniki o barwnej skórce kapelusza i jasnych, najczęściej **białych** blaszkach i **białym** trzonie są bardzo często spotykane w różnego rodzaju lasach i borach. Część gołąbków to bardzo smaczne, jadalne gatunki. Blisko spokrewnione z gołąbkami mleczaże *Lactarius* łatwo rozpoznać po obecności mlecza o ła-

Na łąkach, trawiastych leśnych przydrożach i polanach spotkać można barwną wilgotnicę czerniejącą. FOT. K. KUJAWA

Zielonkawe zabarwienie martwego drewna wskazuje na obecność chlorówki, której owocniki mają kształt małych miseczek. FOT. G. DOMIAN

godnym lub piekącym smaku. Owocniki mleczajów mają różne barwy i mleczko w nich występujące może też mieć różny kolor – od **białawego** do **zielonkawego**, **pomarańczowego**, **czerwonego** czy **fioletowawego**. Kolejnym „kolorowym” rodzajem jest rodzaj muchomor *Amanita*, którego najbardziej popularnym przedstawicielem jest muchomor czerwony. Bliiski kuzyn muchomora czerwonego – muchomor sromotnikowy *Amanita phalloides* o **zielonawym**, **żółtawym** do **oliwkowego** kapeluszu, jest śmiertelnie trującym gatunkiem, będącym sprawcą corocznych zgonów nierozważnych grzybiarzy. Nie tylko w lasach możemy spotkać rodzaje o różnobarwnymi owocnikami. Na łąkach królują wilgotnice *Hygrocybe* spp. Ich drobne, zazwyczaj prawie niewidoczne w trawie, owocniki odznaczają się bardzo czystymi, jaskrawymi barwami. Do najczęstszych gatunków, spotykanych nie tylko na łąkach należy wilgotnica czerniejąca *Hygrocybe conica* o charakterystycznie sklepionych stożkowatych, **czerwonych** kapeluszach i **żółtych** trzonach. Uszkodzona prędko czernieje i traci swoje jaskrawe barwy.

GRZYBOWI MALARZE

Niektóre gatunki wydzielają barwniki do podłoża, na którym wyrastają. Idąc lasem, w którym znajduje się dużo rozkładającego się, martwego drewna możemy zaobserwować zazielenienie fragmenty na niektórych kłodach, pniakach czy gałęziach, to „malarska działalność” chlorówki (zwanej dawniej zieleniakiem) *Chlorociboria* sp., której obecność spostrzeżemy nawet w czasie, gdy nie tworzy owocników. Barwniki wydzielane przez strzępki chlorówki zabarwiają drewno na ładny, **zielonkawoniebieskawy** kolor.

KAMELEONY?

Natężenie barwy owocników często zmienia się w trakcie rozwoju owocnika - młode mają na ogół bardziej wyraziste kolory od dojrzałych. Część gatunków reaguje zmianą koloru na zawartość wody w owocniku. Są to tzw. gatunki higrofaniczne, których wilgotne owocniki przyjmują najczęściej barwy ciemniejsze i jaśniejsze wraz z utratą wody. Do takich gatunków należą liczne dzwoneczki *Entoloma* spp. i kruchaweczki *Psathyrella* spp. Obserwacja wilgotnych i suchych owocników może niejednego obserwatora grzybów wprowadzić w błąd, ponieważ wygląd owocników zmienia się czasem tak bardzo, że można sądzić, że znaleźliśmy dwa różne gatunki. Wiele gatunków reaguje zmianą barwy na uszkodzenia. Potarcie **białej** skórki kapelusza i nasady trzonu u pieczarki karbolowej *Agaricus xanthodermus* wywołuje **siarkowo-żółte** przebarwienie, które w połączeniu z karbolowym zapachem jednoznacznie wskazuje na to, że spotkaliśmy jeden z nielicznych lekko trujących gatunków pieczarek. Silne **niebieszczenie** mięszu zaobserwujemy bardzo często, np. u pospolitego podgrzybka brunatnego czy rzadszego, pięknie ubarwionego borowika ceglasporego *Boletus luridiformis*. Klasycznym przykładem gatunku o niebieszczącym mięszu jest też piaskowiec modrzak *Gyroporus cyanescens*, którego **piaskowożółte** owocniki po uszkodzeniu natychmiast przybierają kolor atramentu.

ANNA KUJAWA
Stacja Badawcza Zakładu Badań Środowiska
Rolniczego i Leśnego PAN w Turwi